

BÓDY ZSOMBOR

Rendszerváltás mint a szocialista technokrácia csődje

A szocialista rendszer a kezdetektől, az 1940-es évek államosításaitól támaszkodott egy technokrata rétegre. Ennek volt feladata, hogy elvileg a párt iránt lojálisan, és természetesen a politikai hatalom ellenőrzése mellett, de szaktudás birtokában működtesse a vállalatokat. A munkás igazgatók jól ismert története elfedi azt a tényt, hogy még az 1950-es évek során is mekkora szerepe volt a szocialista gazdaság működtetésében és a beruházások kivitelezésében e technokrata rétegnek, amely a vállalatok műszaki vezetésében, ágazati kutatóintézetekben és szakmai egyesületekben tevékenykedett.

A Kádár korszak kezdetén az 1960-as években ez a technokrata réteg jelentős autonómiát kapott a rendszeren belül. A politikai vezetés – az üres ideológiai fordulatok ismételtetésétől függetlenül – valójában a konkrét fejlődési irányok meghatározását is ettől a technokrata rétegtől várta. A célok kitűzése és hatalmas összegekkel dolgozó beruházási programok kialakítása tartalmi szempontból az Országos Tervhivatalban, minisztériumok apparátusaiban, a KB osztályaiban, ágazati kutatóintézetekben és az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság (OMFB) keretei között tevékenykedő technokrata csoportok feladata lett. Az OMFB létrejötté a rendszer ideológiatörténetében és a gazdasági tervezés intézményi történetében is fordulatként értékelhető. Innentől kezdve a Kádár rendszer magát nem a történelmet befejező forradalmi rendszerként írta le ideológiailag, hanem modernizatori funkciók önmagának tulajdonításával igyekezett legitimálni magát. A modernizáció konkrét lépéseinek meghatározását pedig a technokrata, szakszerű tudástól várta, ami felértékelte ezeket a csoportokat. Ezek dolgozták ki és menedzselték azokat a projekteket, amelyek a Kádár kor gazdaságtörténetében és egyúttal a hétköznapi élet átalakításának történetében is meghatározóak voltak az energetikai rendszerek átalakításától (átállítás a földgázra), az Ikaruszon át a műanyagok gyártásának felfuttatásáig (Tiszai Vegyi Kombinát, stb.).

Az előadás a kádári technokrata csoportokra jellemző modernitás víziókat, technokrata kultúrát elemzi elsősorban az OMFB körüli megnyilatkozásain keresztül és a rendszerváltáshoz vezető folyamatokat az 1960-as években elindított technokrata modernizációs projekt bukásaként értelmezi.